

[ชาติ คือ มนุษย์] : อุปลักษณเชิงวิพากษ์ในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ

[NATION IS HUMAN] : Critical Metaphor Analysis in Luang Wichitwathakan Discourse

อุมาวัลย์ ชาติไอยรานนท์^{1*}

Umawan Chart-iyaranont^{1*}

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

¹ Lecture in Department of Thai, Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University.

* Corresponding author, E-mail: umawanchechang@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์การใช้อุปลักษณว่ามีการใช้อุปลักษณอย่างไรในการสนับสนุนและให้ข้อมูลในลักษณะการโน้มน้าวใจให้กระทำบางสิ่งบางอย่างในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งพบว่ามีการใช้มนอุปลักษณที่สำคัญ คือ [ชาติ คือ มนุษย์] การใช้อุปลักษณในลักษณะนี้จะมีส่วนในการสร้างความคิด ความเข้าใจในการที่จะให้คนในชาติลุกขึ้นมาเพื่อเรียกร้องดินแดนคืนจากชาติมหาอำนาจเพื่อขยายอาณาเขตของชาติและพิสูจน์ความยิ่งใหญ่ของเผ่าพันธุ์ไทย นอกจากนี้การใช้อุปลักษณในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของอุปลักษณที่สำคัญคือ ด้านการถ่ายทอดความคิดในแง่ของการกำหนดมุมมองใหม่และการสื่ออุดมการณ์ อุดมการณ์ดังกล่าวคืออุดมการณ์ชาตินิยม

คำสำคัญ: มโนอุปลักษณ, วาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ, ชาตินิยม

Abstract

This research aims to analyze the metaphor that metaphor in support and how the information in a way to persuade to do something in the discourse of Luang Wichitwathakan. It was found that the use of Conceptual Metaphor important is [NATION IS HUMAN]. Using the metaphor in this manner will take part in the creation of ideas, understand that people in Nation rise to claim territory from powerful country, to expand the national territory, and to prove the greatness of Thailand races. In addition, the use of metaphor in discourse of Luang Wichitwathakan also reflect the function of metaphor is important. The function of Ideational in terms of reconceptualization and ideology. Such ideology is the nationalism.

Keywords: Conceptual Metaphor, Luang Wichitwathakan Discourse, Nationalism

บทนำ

มนุษย์สามารถถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกของตนโดยใช้ภาษา ภาษาจึงเป็นเครื่องมือสะท้อนความคิดและความรู้สึกที่มนุษย์ต้องการแสดงออกให้ผู้อื่นรับรู้ ในการศึกษาภาษาตามแนวทางของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาณ (Cognitive Linguistic) แสดงให้เห็นว่าความคิดและภาษามีความสัมพันธ์กัน โดยภาษาเป็นผลมาจากกระบวนการคิดอันได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ในการรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในโลก รวมทั้งประสบการณ์การใช้ภาษา ดังนั้นภาษาที่มนุษย์ใช้จึงเป็นภาพสะท้อนความนึกคิด อีกทั้งการใช้ภาษายังแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทางความคิดของมนุษย์ได้อย่างชัดเจน

เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) นักภาษาศาสตร์ที่มีแนวคิดสอดคล้องกับทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาณ ได้เสนอแนวคิดว่าการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบหรืออุปลักษณ์ (Metaphor) สามารถสะท้อนระบบโนทัศน์ (Conceptual system) ของคนในสังคมได้

อุปลักษณ์ คือ การใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบ แต่ในแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน อุปลักษณ์ไม่ได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางภาษาที่มีรูปแบบเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งเท่านั้น แต่อุปลักษณ์เป็นรูปภาษาที่เราใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งอุปลักษณ์ดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นระบบโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้

ในสังคมไทยนั้นปรากฏการใช้ภาษาในเชิงอุปลักษณ์มากมายในการสื่อสารประเภทต่าง ๆ แต่อุปลักษณ์ที่ผู้วิจัยสนใจคือ อุปลักษณ์ในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ เนื่องจากหลวงวิจิตรวาทการเป็นบุคคลสำคัญที่มีผู้กล่าวถึงมากและเป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านต่าง ๆ หลายด้านทั้งการประพันธ์ประวัติศาสตร์และการเมือง ซึ่งในแง่ของนักการเมืองนั้นถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในคณะรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดกระแสชาตินิยมในหมู่คนไทยในยุคนั้น หลวงวิจิตรวาทการจึงได้รับมอบหมายให้มาทำงานในการที่จะปลุกฝังความรักชาติ เพื่อสนับสนุนอุดมการณ์ชาตินิยมและมีผลงานต่าง ๆ มากมายที่สามารถเผยแพร่อุดมการณ์นี้ไปสู่ประชาชนทุกระดับชั้นทั้งปาฐกถา ตำราวรรณกรรม บทละคร บทเพลงต่าง ๆ มากมาย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าการใช้อุปลักษณ์ในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการว่ามีการใช้อุปลักษณ์อย่างไร โดยใช้กรอบแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ รวมถึงศึกษาหน้าที่อุปลักษณ์ตามแนวทางของโกทลี (Goatly, 1998) อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2542) และชาร์เตอร์ส-แบล็ค (Charteris-black, 2005)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของมโนอุปลักษณ์ที่ปรากฏในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ
2. เพื่อศึกษาหน้าที่ของมโนอุปลักษณ์ที่ปรากฏในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ

สมมติฐานของการวิจัย

ถ้อยคำอุปสรรคที่ปรากฏในวาทกรรมหลวงวิจิตรวาทการสะท้อนมโนอุปสรรคเกี่ยวกับชาติ คือ [ชาติ คือ มนุษย์] และหน้าที่ของอุปสรรคที่ปรากฏในวาทกรรมหลวงวิจิตรวาทการ คือ การถ่ายทอดความคิดและเรียงเรียงความ เพื่อนำไปสู่การโน้มน้าวใจในการเรียกร้องดินแดนคืน

กรอบแนวคิด ทฤษฎีของการวิจัย

ผู้วิจัยได้จัดแบ่งหัวข้อกรอบแนวคิด ทฤษฎีของการวิจัยเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ การศึกษาอุปสรรคตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน การศึกษาอุปสรรคในเชิงวิพากษ์ และการศึกษาหน้าที่ของอุปสรรค

การศึกษาอุปสรรคตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน

การศึกษาอุปสรรคตามแนวภาษาศาสตร์ปริชานเริ่มจากแนวคิดของของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) ซึ่งทั้งสองได้กล่าวไว้ในหนังสือ Metaphor We Live By ว่าอุปสรรคนั้นนอกจากจะเป็นการนำความหมายของคำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบ ยังสะท้อนระบบความคิดของคนในสังคมที่ใช้ภาษานั้น ๆ ด้วย กล่าวคือ การใช้อุปสรรคมิได้เป็นเรื่องของการใช้คำเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบความคิด สังคม อารมณ์ ความรู้สึก ชีวิตมนุษย์ เกี่ยวกับภาษาธรรมชาติภาษา ซึ่งไม่ใช่เรื่องของจินตนาการแต่เป็นเรื่องที่อธิบายได้อย่างเป็นระบบ มีเหตุผล หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันเป็นระบบความคิดของคนในสังคม ซึ่งบอกให้รู้ว่าคนในสังคมที่ใช้ภาษานั้นมีระบบความคิดหรือมีมโนทัศน์เกี่ยวกับเรื่องหรือประเด็นต่าง ๆ อย่างไร

เลคอฟและจอห์นสัน กล่าวว่า อุปสรรคหรือรูปภาษาที่เกิดจากการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบนั้นเป็นการเชื่อมโยงความคิดจากการใช้คำที่มีความหมายถ่ายโยง (mapping) จากวงความหมายหนึ่งไปอีวงความหมายหนึ่ง ซึ่งได้อธิบายไว้ว่าอุปสรรคนั้นเป็นกระบวนการถ่ายโยงทางความหมาย (mapping) ระหว่างสองวงความหมาย (Conceptual Domains) ซึ่งต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเป็นการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (source domain) ถ่ายโยงไปยังวงความหมายปลายทาง (target domain) ซึ่งจะเป็นความหมายใหม่ที่ต่างจากความหมายเดิมก่อนที่ผู้ใช้ภาษาจะมีการใช้ความหมายเปรียบเทียบ การใช้ภาษาในเชิงความหมายเปรียบเทียบนี้จะเป็นอย่างอิสระโดยที่ผู้ใช้ภาษาไม่รู้ตัวและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

นอกจากนี้เลคอฟและจอห์นสันยังได้แสดงระบบมโนทัศน์ (Conceptual System) ของคนในสังคมที่ใช้ภาษาอังกฤษ ซึ่งในการอธิบายถึงอุปสรรคนั้น มิได้กล่าวถึงแต่เฉพาะถ้อยคำที่มีความหมายประจำคำแล้วนำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบเท่านั้น แต่ยังรวมถึงถ้อยคำที่นำมาใช้เป็นสำนวนด้วย ซึ่งถ้อยคำเหล่านี้จะเป็นมโนอุปสรรค อาทิ อุปสรรคเรื่อง [ARGUMENT IS WAR] (การโต้แย้งเป็นสงคราม) ตัวอย่างเช่น

ARGUMENT IS WAR

Your claims are *indefensible*.

He *attacked* every weak point in my argument.

His criticisms were *right on target*.

I *demolished* his argument.

I've never *won* an argument with him.

Your disagree? Okay *shoot!*

If you use that *strategy*, he'll wipe you out.

He *shot down* all of my arguments.

(Lakoff and Johnson, 1980, p. 4)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า attacked, right on target, won, shoot, strategy และอื่น ๆ เป็นคำศัพท์ที่เกี่ยวกับการทำสงคราม การนำมาใช้ในการกล่าวถึงความคิดในลักษณะนี้สามารถสะท้อนให้เห็นมุมมองความคิดของผู้ใช้ภาษาได้ว่า การโต้แย้งเป็นเรื่องเกี่ยวกับสงคราม และสามารถมีการแพ้ การชนะเกิดขึ้นได้ในการโต้แย้ง และยังมองว่าคู่กรณีนั้นเป็นเหมือนฝ่ายตรงข้ามที่เราจะต้องโจมตีไปที่จุดอ่อนของศัตรู และในขณะเดียวกันยังต้องคอยป้องกันตนเอง ที่สำคัญยังต้องมีการวางกลยุทธ์เพื่อที่จะเอาชนะ ถึงแม้จะเป็นเพียงการปะทะวาจาไม่ใช่การต่อสู้ทางกายภาพก็ตามที่ สิ่งเหล่านี้เองชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่คนทั้งสองฝ่ายกระทำในการโต้แย้งกันนั้นมีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกับการทำสงคราม จากตัวอย่างสามารถแสดงให้เห็นว่าการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของคนเรานั้นอาจอยู่ในรูปของการเปรียบเทียบซึ่งอาจแตกต่างกันไปแต่ละสังคมและวัฒนธรรม

การศึกษาอุปลักษณ์ในเชิงวิพากษ์

ชาร์เตอร์ส-แบล็ค (Charteris-black, 2005) ได้นำแนวคิดการวิเคราะห์อุปลักษณ์ในเชิงวิพากษ์หรือที่เรียกว่า Critical Metaphor Analysis (CMA) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะวิเคราะห์อุปลักษณ์โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ถึงความตั้งใจและอุดมการณ์ที่อยู่ภายใต้การใช้อุปลักษณ์นั้น เพราะมองว่าการใช้อุปลักษณ์นั้นสามารถโน้มน้าวใจผู้ฟังได้ และมีผลต่อการเปลี่ยนวิธีคิดและความเข้าใจของเราในการมองโลก ทำให้เราได้มุมมองใหม่ที่ต่างจากมุมมองเดิม¹ ซึ่งมีการวิเคราะห์ 3 ขั้นตอน ได้แก่

¹ ต้นฉบับภาษาอังกฤษกล่าวไว้ว่า “Metaphors move us because they shift the way that we understand the world and influence our feelings about it. ...It offers a way of looking at the world they may differ from the way we normally look at it and, as a results, offers some fresh insight. (Charteris-black, 2005)

กรอบการวิเคราะห์ตามแนว Critical Metaphor Analysis

1. การตัดสินถ้อยคำอุปลักษณ์ (identifying) เพื่อจำแนกถ้อยคำอุปลักษณ์ออกจากถ้อยคำชนิดอื่น
2. การวิเคราะห์ห่มโนทัศน์ (interpretation) เพื่อดูว่าถ้อยคำอุปลักษณ์นั้นสะท้อนมโนอุปลักษณ์ในด้านใด
3. การอธิบาย (explanation) เป็นขั้นตอนในการอธิบายถึงความตั้งใจและอุดมการณ์ที่อยู่ภายใต้การใช้อุปลักษณ์นั้น

ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงวิพากษ์ Critical Metaphor Analysis มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณ์

โกทลี (Goatly, 1998 อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2542) ได้จำแนกหน้าที่ของอุปลักษณ์ออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) หน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด 2) หน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ 3) หน้าที่ด้านการเรียบเรียงความ ญัฐพร พานโพธิ์ทอง (2542, น.256-257) ได้สรุปหน้าที่อุปลักษณ์ไว้ตามแนวทางของโกทลี ดังนี้

1. เติมช่องว่างในคลังคำ หมายถึงทั้งกรณีที่ไม่มีคำในภาษาเพื่อสื่อความคิดนั้น ๆ และในกรณีที่มีคำอยู่แต่อุปลักษณ์สามารถสื่อได้ดีกว่า
2. อธิบายความคิดที่เป็นนามธรรมและเป็นแบบจำลอง
3. กำหนดมุมมองใหม่
4. เป็นแนวเทียบเพื่อโน้มน้าวใจให้ทำหรือไม่ทำบางอย่าง
5. สื่ออุดมการณ์
6. แสดงอารมณ์ความรู้สึก
7. ช่วยในการตกแต่งหรืออำพราง
8. เป็นการกล่าวเกินจริง
9. สร้างความสนิทสนม
10. สร้างอารมณ์ขันและใช้ในการเล่นทางภาษา
11. ช่วยเรียบเรียงความ
12. บันเทิงคดีในฐานะอุปลักษณ์ช่วยสร้างโลกจินตนาการ
13. ช่วยให้จดจำ ทำให้โดดเด่น ใช้คำน้อยสื่อความได้มาก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยเพื่อเป็นแนวทางพอสั่งเขปดังนี้

อุษา พฤติชัยวิบูลย์ (2544) ศึกษาอุปลักษณ์เรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการคือ เพื่อศึกษารูปภาษาที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณ์

ในข่าวการเมืองไทย และเพื่อศึกษามโนทัศน์ทางการเมืองของคนไทยจากรูปภาษาที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณ์ โดยนำทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานมาใช้ในการศึกษาอุปลักษณ์ และนำทฤษฎีการวิเคราะห์อรรถลักษณะมาใช้ในการวิเคราะห์ห้วงประกอบทางความหมาย ผลการศึกษาสรุปได้ว่าอุปลักษณ์ในข่าวการเมืองไทยมี 10 ประเภท

รัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม (2551) ศึกษาอุปลักษณ์ที่นักการเมืองใช้ตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานและวจนปฏิบัติศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่นักการเมืองไทยใช้ ซึ่งสะท้อนมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับการเมืองและวิเคราะห์หน้าที่ของอุปลักษณ์ที่ใช้ในวาทกรรมการเมืองประเภทต่างๆ โดยเก็บข้อมูลจากคำปราศรัยหาเสียง การอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล การสัมภาษณ์และรายการ “นายกทักษิณคุยกับประชาชน” ผลการศึกษาพบว่าอุปลักษณ์ที่นักการเมืองไทยใช้สะท้อนมโนอุปลักษณ์ 9 มโนอุปลักษณ์ และหน้าที่ของอุปลักษณ์ 3 ด้านคือ ด้านการถ่ายทอดความคิด ด้านบุคคลสัมพันธ์ และด้านสัมพันธ์ภาพ และพบว่ามีผลกับความคิดความเชื่อ 3 ประการคือ การเมืองเป็นเรื่องของนักการเมือง ผู้นำเป็นที่พึ่งและประชาชนเป็นผู้พึ่งพา และสมาชิกราษฎรเป็นคนของหัวหน้าพรรค

บริบททางสังคม

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงบริบททางสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2470-2490 ที่ผ่านมาแล้วเพื่อที่จะทำให้มองเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้นและเข้าใจถึงกระบวนการที่ส่งผลต่อการผลิตตัวบทได้ดียิ่งขึ้น

หลวงวิจิตรวาทการมีบทบาทสำคัญในการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมเพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมืองให้กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งต้องการที่จะสร้างและค้าชูความไพศาลของชาติ โดยพยายามปลูกฝังให้กับประชาชนชาวไทยโดยอาศัยความสามารถทางด้านภาษาและความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการเป็นสำคัญ (กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพ็ชร, 2519, น.165) ในช่วงเวลานั้นสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงและเผชิญปัญหา กล่าวคือ

- การล่าอาณานิคมจากประเทศมหาอำนาจ

ในศตวรรษที่ 18 และ 19 จากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เป็นยุคของการล่าอาณานิคมประเทศที่อ่อนแอทั้งหลายก็จะถูกยึดครองโดยชาติมหาอำนาจ ซึ่งประเทศไทยก็สามารถรักษาเอกราชไว้ได้ในสมัยของรัชกาลที่ 5 ที่ได้ทรงพัฒนาประเทศให้เข้าสู่ความเจริญทางวัฒนธรรมได้ทันเวลาและยอมเสียดินแดนบางส่วนเพื่อรักษาดินแดนส่วนใหญ่ไว้ และเมื่อเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งหลวงวิจิตรวาทการและจอมพล ป.พิบูลสงครามจึงเห็นว่าประเทศไทยจะต้องเป็นชาติมหาอำนาจเสียเองด้วยการขยายอาณาเขตออกไปและสิ่งแรกที่เริ่มทำคือการเรียกร้องดินแดนคืนจากประเทศมหาอำนาจ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2545, น.31) ดังนั้น “แผนการรวมเผ่าไทย” จึงเกิดขึ้นตามนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม และในที่สุดจากการกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรักชาติอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนก็มีผลทำให้ในระยะเวลาสั้นประเทศไทยได้ขยายดินแดนออกไปถึง 4 ครั้ง (ไพฑูรย์ เจ๊ะแะ, 2522, น.116)

วิธีดำเนินการวิจัย

อุปสรรคที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษานี้รวบรวมจากปาฐกถาและคำบรรยายของหลวงวิจิตรวาทการซึ่งได้รับการตีพิมพ์แล้ว ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2470-2490 รวมทั้งสิ้น 38 เรื่อง เพียงประเภทเดียว โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เก็บรวบรวมและข้อมูล
3. วิเคราะห์ข้อมูล
4. สรุป อภิปรายผลและให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกคือ มโนอุปสรรคที่แสดงมุมมองของหลวงวิจิตรวาทการ และส่วนที่สองคือ หน้าที่ของอุปสรรค

มโนอุปสรรค [ชาติ คือ มนุษย์]

ในช่วงเวลาทศวรรษที่ 2480 เป็นช่วงที่ประเทศไทยภายใต้การนำของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต้องการสร้างชาติให้ยิ่งใหญ่ด้วยการขยายอาณาเขต ดังนั้นประการแรกคือ ต้องเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส หลวงวิจิตรวาทการซึ่งมีบทบาทสำคัญในรัฐบาลชุดนี้จึงได้แสดงปาฐกถาผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เพื่อโน้มน้าวใจให้คนไทยลุกขึ้นทำอะไรบางอย่างกับประเทศมหาอำนาจซึ่งก็คือฝรั่งเศส ในการโน้มน้าวใจนี้หลวงวิจิตรวาทการได้ใช้อุปสรรคเพื่อต้องการสื่อความคิดบางอย่าง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันสามารถแสดงการเชื่อมโยงได้ดังนี้

มนุษย์ (source domain)		ชาติ (target domain)
แขนขา	→	ดินแดน
การเสียดเลือดเนื้อ	→	การเสียดินแดน
การเจริญเติบโตของร่างกาย	→	การขยายดินแดน
น้ำตา	→	แม่น้ำโขง

ถ้อยคำอุปสรรคที่สะท้อนมโนอุปสรรค [ชาติ คือ มนุษย์] ปรากฏในข้อมูลดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง

ชาติเป็นส่วนประกอบด้วยมนุษย์ ชีวิตของชาติและชีวิตของมนุษย์ย่อมมีลักษณะคล้ายคลึงกัน มนุษย์รู้จักเกิดแก่เจ็บตายฉันใด ชาติก็รู้จักเกิดแก่เจ็บตายฉันนั้น

(ความยุ่งยากในปลายบุรพทิศ 2480 น.340)

จากตัวอย่างมีการใช้คำว่า *ชีวิตของชาติ, เกิดแก่เจ็บตาย* ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในวงความหมายเกี่ยวกับชีวิตมาใช้กับชาติ เป็นการเปรียบเทียบว่าชาติ คือ มนุษย์ ซึ่งมีวงจรชีวิตเหมือนคน คือจะต้องเกิดแก่เจ็บตายเช่นเดียวกัน ถ้อยคำอุปลักษณณ์นี้สะท้อนให้เห็นมุมมองของผู้พูดที่ว่า เมื่อชาติเป็นคนนั้นเมื่อเติบโตขึ้นมากก็ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ เหมือนที่คนเราประสบในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกัน

ซึ่งปัญหาของชาติที่ต้องประสบในช่วงเวลานั้นคือ การแบ่งแยกดินแดน มีการใช้อุปลักษณณ์ที่สะท้อนภาพของความน่าสงสาร นั่นคืออุปลักษณณ์ที่เปรียบความรู้สึกของการเป็นผู้ถูกกระทำได้รับความเจ็บช้ำ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

ทุก ๆ ครั้งที่ข้าพเจ้าไปแลเห็นแม่น้ำโขง ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนว่าน้ำที่ไหลอยู่นั้น คือน้ำตาของชาวไทย พวกเราในฝั่งนี้เป็นอิสระเสรี แต่ฝั่งโน้นของเราที่ฝั่งโน้นถูกกดขี่ข่มเหงอยู่ทุกวัน

(การเสียดินแดนไทยให้กับฝรั่งเศส 2483 น.460)

จากตัวอย่างมีการใช้คำว่า *น้ำตาของชาวไทย* เพื่อต้องการเปรียบเทียบกับ *แม่น้ำโขง* การเปรียบเทียบในบริบทนี้แสดงให้เห็นทัศนะของผู้พูดเพื่อต้องการสื่อว่าแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นดินแดนอีกฝั่งหนึ่งนั่นคือ ดินแดนของคนไทยเชื้อสายเดียวกันที่กำลังมีความทุกข์อย่างแสนสาหัส เพื่อต้องการให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกสงสารคนไทยอีกฝั่งหนึ่งซึ่งเป็นฝ่ายถูกกระทำ

ตัวอย่าง

ชาติไทยเป็นชาติที่รักมนุษยธรรมอย่างชีวิตจิตใจ เราสามารถจะเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อมนุษยธรรมได้ เราถือว่าดินแดนของเราในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและในกรุงกัมพูชานั้น เป็นแขนขาของเรา ตัวเราอยู่ที่นี้ แต่แขนขาของเราไปถูกมัดอยู่ทางโน้น แล้วก็ไม่ได้มัดไว้เปล่า ๆ ยังเอาอสรพิษมาขบกัดให้ปวดร้าวอยู่ทุกวัน...จึงเป็นการพันวิสัยที่ชาติไทยจะทนทานมองดูอยู่ต่อไป เป็นการจำเป็นที่เราจะต้องดิ้นรนดึงเอาแขนขาเรากลับมา

(ความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมร 2483 น. 488-489)

จากตัวอย่างมีการใช้คำว่า *แขน, ขา, ดิ้นรนดึงเอาแขนขา* ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในวงความหมายเกี่ยวกับร่างกายมาใช้ในบริบทที่เกี่ยวกับชาติ เพื่อต้องการแสดงทัศนะที่สื่อถึงความเป็นชาติเดียวกันทั้งในประเทศและดินแดนประเทศกัมพูชา ดังนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้ก็นำไปสู่ความคิดที่ว่าเราจึงมีความชอบธรรมในการที่จะหวงคืนดินแดนซึ่งเป็นเหมือนส่วนหนึ่งของร่างกายเรา เพราะคนเรานั้นหากไม่มีอวัยวะที่ครบก็เหมือนคนที่ไม่สมบูรณ์ประกอบหรือพิการ

นอกจากนี้มีการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในอดีตที่เราเคยเสียดินแดนมาแล้วครั้งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ในครั้งนั้นคนไทยต้องเสียดินแดนบางส่วนเพื่อรักษาดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศไว้ นั่นคือไทยเสียดินแดนจันทบุรีให้แก่ฝรั่งเศสในกรณีพิพาท ร.ศ 112 รัฐบาลจึงใช้เมืองตราดตั้งแต่แหลมสิงห์ไปจนถึงเกาะกูด รวมทั้งเมืองปัจจันตคีรีเขตร (เกาะกง) แลกเอาจันทบุรีคืนมา แต่ทว่ารัชกาลที่ 5 ทรงเล็งเห็นว่าตราดมีความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์มากและพลเมืองส่วนใหญ่ก็เป็นคนไทย ดังนั้นจึงทรงยินยอมยกดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง (พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ) ให้กับฝรั่งเศสเพื่อแลกกับการเอาเมืองตราดขึ้นมาเมื่อ พ.ศ 2449 (ไพฑูริย์ เจ๊ะแฮ, 2522, น.112) ซึ่งเวลาที่ผ่านมานับว่านานนักและคนไทยที่เกิดในยุคนั้นก็ยังมี ความทรงจำที่ไม่ดีนี้อยู่ หลวงวิจิตรวาทการจึงได้ใช้อุปมาเพื่อต้องการเปรียบเทียบดินแดนที่เสียไปก็เหมือนกับเสีย “เลือดเนื้อ” ของคน

ตัวอย่าง

สงครามครั้งนี้ฝรั่งเศสเป็นฝ่ายแพ้เช่นเดียวกับเมื่อ 70 ปีมาแล้ว ใครจะเป็นผู้รับรองว่าฝรั่งเศสจะไม่ดำเนินการเหมือนคราวก่อน คือมาเอาเลือดเนื้อของไทยไปซัดใช้ความเสียหาย
(การเสียดินแดนไทยให้กับฝรั่งเศส 2483 น.465)

จากตัวอย่างมีการใช้คำว่า เลือดเนื้อ นั่นคือต้องการจะเปรียบเทียบกับ ดินแดน ที่ฝรั่งเศสยึดครองไป การเปรียบในบริบทนี้แสดงให้เห็นว่าผู้พูดใช้ความเปรียบนี้เพื่อสื่อให้เห็นถึงความน่ารังเกียจในพฤติกรรมของฝรั่งเศสจากสงครามโลกครั้งที่ 1 มา แต่ก็ยังแสดงความยิ่งใหญ่โดยการเอาดินแดนของประเทศอื่น เพื่อมาซัดใช้ค่าเสียหายจากค่าปฏิกรรมสงครามตามหลักเกณฑ์ของโลก

ตัวอย่าง

ดินแดนเหล่านั้นเป็นดินแดนของเราจริง ๆ ไม่ใช่เมืองขึ้น ไม่ใช่อาณานิคม ไม่ใช่ต่างแดน แต่เป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาติไทย เลือดไทย ซึ่งเป็นหน่อเนื้อเชื้อไข มีชีวิตจิตใจและมีวัฒนธรรมอันเดียวกับพวกเรา รวมความว่าเป็นเลือดเนื้อของเราแท้ ๆ
(การเสียดินแดนไทยให้กับฝรั่งเศส 2483 น.442)

จากตัวอย่างนี้ก็สอดคล้องกับตัวอย่างข้างต้น คือ ใช้คำว่า เลือดเนื้อ ซึ่งเป็นคำที่อยู่ในวงความหมายของชีวิต ในการเปรียบเทียบกับ ดินแดน แสดงให้เห็นถึงการเปรียบว่าผู้พูดต้องการสื่อถึงความชอบธรรมของชาติไทยในการเอาดินแดนกลับคืนมา

ตัวอย่าง

การที่เอาเมืองตราดแลกกับจันทบุรี และเอาพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ แลกกับเมืองตราดนั้น จะถือว่าเป็นผลประโยชน์แลกเปลี่ยนไม่ได้ เพราะเมืองเหล่านั้นเป็นเลือดเนื้อของเราเอง

(การเสียดินแดนไทยให้กับฝรั่งเศส 2483 น.453)

จากตัวอย่างนี้ผู้พูดเปรียบเทียบเมืองต่าง ๆ ที่มีการใช้คำ เลือดเนื้อ ก็เป็นในลักษณะการเปรียบเทียบในความหมายที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เช่นเดียวกัน ทำให้เห็นความเชื่อของผู้พูดที่ว่าเมืองทั้งหมดที่กล่าวถึงนั้นเป็นของไทยทั้งหมด ผู้พูดต้องการอ้างสิทธิเหนือเมืองเหล่านั้น

หลวงวิจิตรวาทการยังโน้มน้าวผู้ฟังต่อไปด้วยการใช้อุปุกรณ์ที่สื่อถึงการแบ่งแยก เพื่อเร้าอารมณ์ความรู้สึกของคนไทย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่าสงครามกู้ชาติได้เริ่มขึ้นแล้วโดยปริยาย สงครามโดยตรงจะเกิดขึ้นหรือไม่ย่อมสุดแต่เหตุการณ์และความจำเป็น แต่จะเป็นสงครามชนิดใดก็ตาม ผลที่สุดชาติไทยจะชนะดินแดนของไทยที่ถูกเชือดเฉือนแบ่งแยกเอาไปนั้น จะกลับเข้ามารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(ชาติไทยจะชนะ 2483 -492)

ตัวอย่าง

ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงยังหาไม่พบเลยว่าในการเสียดินแดนไปทุก ๆ ครั้งนั้น เราได้รับผลประโยชน์แลกเปลี่ยนอะไร ตรงกันข้ามยิ่งค้นคว้าไปก็ยิ่งได้พบความทารุณโหดร้ายกดขี่ข่มเหงยิ่งขึ้นทุกที ดินแดนที่เราเสียไปนั้น เป็นการถูกเชือดเอาไปกินเปล่า ๆ

(การเสียดินแดนไทยให้กับฝรั่งเศส 2483 น. 454)

จากตัวอย่างมีการใช้คำ เชือดเฉือน และ เชือด ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในความหมายเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต และเมื่อนำมาใช้ในบริบทนี้ก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่า “ดินแดน” เป็นร่างกายของมนุษย์ที่กำลังโดนทำร้าย การเปรียบเทียบสะท้อนทัศนะของผู้พูดว่าร่างกายเรากำลังโดนแบ่งแยก นั่นคือเราได้เสียดินแดนไปและดินแดนที่เสียไปนั้นผู้พูดก็ต้องการสื่อว่าเป็นการเสียไปอย่างปราศจากความยุติธรรม

ท้ายที่สุดแล้วหลวงวิจิตรวาทการได้อุปุกรณ์ที่สื่อให้เห็นภาพเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของร่างกายที่ต้องมีพัฒนาการไปเรื่อย ๆ เช่นเดียวกับชาติที่ต้องเจริญและยิ่งใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ก็เพื่อโน้มน้าวให้คนในชาติลุกขึ้นมาทำหน้าที่ในการต่อสู้กับ “ศัตรู” ของชาติอย่างเต็มกำลัง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

เราเปิดโอกาสอยู่เสมอที่จะให้ท่านมาตกลงกับเราโดยวิธีทางอันสงบ แต่ถ้าท่านบังคับให้เราจะรบ
เราก็จะรบด้วยความเต็มใจ อย่างนี้กล่อย่างชาติไทยจะถอยหลัง เราจะเดินหน้าต่อไปอย่างถึงที่สุด
(ความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมร 2483 น. 488)

จากตัวอย่างมีการใช้คำ *ถอยหลัง* และ *เดินหน้า* เนื่องจากผู้พูดต้องการเปรียบเทียบชาติเป็น
เหมือนมนุษย์ที่จะต้องมีการก้าวเดินอยู่ตลอดเวลา เมื่อใช้ในบริบททางการเมืองนี้ย่อมสื่อมุมมองที่ว่าผู้พูด
มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของชาติไทยว่ามีความเหนือกว่า

ตัวอย่าง

ท่านผู้เป็นทหาร ท่านกำเอาความเป็นความตายของประเทศไว้ในมือของท่าน ...ชาติของเราจะ
เจริญ ชาติของเราจะแข็งแรง ชาติของเราจะรุ่งโรจน์ ชาติของเราจะบรรลุความสำเร็จ ชาติของเราจะ
ได้ชัยชนะ

(การเสียดินแดนไทยให้กับฝรั่งเศส 2483 น. 474)

จากตัวอย่างนี้ก็เช่นเดียวกันมีการใช้คำ *ความเป็นความตาย* และ *แข็งแรง* ก็เป็นไปในลักษณะ
ที่ผู้พูดต้องการจะเปรียบเทียบให้เห็นภาพของชาติที่มีลักษณะเหมือนมนุษย์ และนำไปสู่การโน้มน้าวใจว่า
เมื่อชาติแข็งแรงนั้นคือการที่ประสบชัยชนะนั่นเอง

ตัวอย่างข้างต้นนั้นตามแนวคิดของของเลคอฟและจอห์นสัน มโนอุปลักษณ์ประเภทนี้คือ
มโนอุปลักษณ์เชิงโครงสร้าง (Structural Metaphor) จะสังเกตได้ว่าในมโนทัศน์หนึ่ง ๆ จะมีมโนทัศน์
ย่อยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งสิ้น โดยเป็นการนำรูป
ภาษาที่สื่อถึงแนวคิดด้านต่าง ๆ ที่อยู่ในแวดวงความหมายต้นทางเกี่ยวกับมนุษย์มาใช้เพื่ออธิบายเกี่ยวกับ
ชาติ ซึ่งเป็นแวดวงความหมายปลายทาง ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ที่ปรากฏในวาทกรรม
หลวงวิจิตรวาทการ ได้แก่ อวัยวะร่างกายของมนุษย์ การเจริญเติบโต และเลือดเนื้อ เป็นต้น

การใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์จากตัวอย่างข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นถึงมโนอุปลักษณ์ [ชาติ คือ มนุษย์]
ซึ่งสะท้อนถึงมุมมองและวิถีคิดของหลวงวิจิตรวาทการที่มีเกี่ยวกับชาติได้เป็นอย่างดี เพราะการมองว่า
ชาติ คือ มนุษย์ เป็นสิ่งเดียวกันนั้นก็เป็ลักษณะของการใช้อุปลักษณ์ในการเปรียบเทียบกับชาติซึ่งเป็น
สิ่งที่เป็นนามธรรมและเข้าใจได้ยากมาเปรียบกับมนุษย์นั่นคือตัวเรา ก็จะทำให้มีความเป็นรูปธรรมชัดเจน
ขึ้น เพราะเมื่อมองว่า ชาติ คือ มนุษย์ และมนุษย์นั้นก็ย่อมมีร่างกายที่ประกอบด้วยแขน ขาและ
อวัยวะอื่น ๆ ในการที่จะทำให้ร่างกายดำรงอยู่ได้และเมื่อมีคนมาตัดหรือแบ่งแยกดินแดนออกไปก็
เหมือนกับการเสียอวัยวะซึ่งเป็นเรื่องความเป็นความตายของเราด้วย ดังนั้นคนไทยทุกคนที่เป็นเจ้าของ
ร่างกายจึงมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลปกป้องร่างกายของตนเอง ซึ่งก็คือชาติอย่างดีที่สุด เพราะไม่เช่นนั้น

แล้วเราจะดำรงชีวิตอยู่ไม่ได้หากร่างกายเราไม่ครบองค์ประกอบ

การใช้มนโอุปลักษณ์ [ชาติ คือ มนุษย์] ย่อมแสดงทัศนะของหลวงวิจิตรวาทการในการที่เขานำใจให้เกิดผลทางความคิดและความเชื่อของคนไทยทุกคนว่าดินแดนที่อยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมดนั้น² เป็นของชาติไทยทั้งสิ้น ฝรั่งเศสซึ่งเป็นชาติอื่นมารุกรานและแย่งชิงไปจากปราศจากความชอบธรรม และในที่สุดผลของการใช้อุปลักษณ์นี้ก็โน้มน้าวใจให้คนไทยลุกขึ้นสู้และเรียกร้องเอาดินแดนกลับคืนมา จึงอาจกล่าวได้ว่าไม่มีเรื่องใดที่รัฐบาลจะได้รับการสนับสนุนอย่างล้นหลามดังเช่นในกรณีของการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสที่ได้รับการสนับสนุนอย่างล้นหลามจากคนไทยทุกหมู่ทุกคณะ ทุกเพศ และทุกวัย เนื่องจากคนไทยต่างมีความรู้สึกว่าเป็นของ “ไทย” และ “ไทยได้รับความยุติธรรมจากฝรั่งเศส” ทำให้นโยบายการเรียกร้องดินแดนได้รับเสียงสนับสนุนอย่างท่วมท้นจากประชาชน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544, น.258-259)

หน้าที่ของอุปลักษณ์ในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ

ผลการศึกษาพบว่าหน้าที่ของอุปลักษณ์ในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการทำหน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด กล่าวคือ

ด้านการถ่ายทอดความคิด (Ideational) เป็นการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสิ่งที่อยู่ไกลตัวเรากับสิ่งที่ใกล้ตัวเราซึ่งมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า จะเห็นได้ว่าลักษณะเด่นทางโน้ตชนของแบบเปรียบเทียบที่เข้าใจได้ง่ายและมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า จึงทำให้สื่อความหมายบางประการได้ชัดเจนและเข้าใจยิ่งขึ้น จากการวิเคราะห์ลักษณะของอุปลักษณ์ในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการนั้นพบว่าทำหน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิดซึ่งมี 2 ด้านย่อยดังนี้

-กำหนดมุมมองใหม่ (Reconceptualization) เป็นการใช้อุปลักษณ์เพื่อกำหนดมุมมองใหม่ที่ผู้ฟังอาจไม่คุ้นเคยหรือไม่เคยสังเกตมาก่อน เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจและเกิดมโนภาพของสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบแบบเปรียบเทียบได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

-สื่ออุดมการณ์ (Ideology) เป็นการใช้อุปลักษณ์เพื่อสร้างและกำหนดระบบความคิดของผู้ฟัง เช่น ในภาษาญี่ปุ่นมีถ้อยคำที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์ว่า [WOMAN IS COMMODITY] เนื่องจากผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่นถูกมองว่าด้อยกว่าผู้ชาย เป็นเพียงสิ่งของจึงถูกใช้งานและครอบครองโดยผู้ชาย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

ชาติเป็นส่วนประกอบด้วยมนุษย์ ชีวิตของชาติและชีวิตของมนุษย์ย่อมมีลักษณะคล้ายคลึงกัน
มนุษย์รู้จักเกิดแก่เจ็บตายฉันใด ชาติก็รู้จักเกิดแก่เจ็บตายฉันนั้น

(ความยุ่งยากในปลายบุรพทิศ 2480 น.340)

² ได้แก่ ดินแดนประเทศกัมพูชา

ตัวอย่าง

ชาติไทยเป็นชาติที่รักมนุษยธรรมอย่างชีวิตจิตใจ เราสามารถจะเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อมนุษยธรรมได้ เราถือว่าดินแดนของเราในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและในกรุงกัมพูชานั้น เป็นแขนขาของเรา ตัวเราอยู่ที่นี้ แต่แขนขาของเราไปถูกมัดอยู่ทางโน้น แล้วก็ไม่ได้มัดไว้เปล่า ๆ ยังเอาอสรพิษมาขบกัดให้ปวดร้าวอยู่ทุกวัน...จึงเป็นการพันวิสัยที่ชาติไทยจะทนทานมองดูอยู่ต่อไป เป็นการจำเป็นที่เราจะต้อง คืนดินคืนเอาแขนขาเรากลับมา

(ความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมร 2483 น. 488-489)

ตัวอย่าง

ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่าสงครามกู้ชาติได้เริ่มขึ้นแล้วโดยปริยาย สงครามโดยตรงจะเกิดขึ้นหรือไม่ย่อมสุดแต่เหตุการณ์และความจำเป็น แต่จะเป็นสงครามชนิดใดก็ตาม ผลที่สุดชาติไทยจะชนะดินแดนของไทยที่ถูกเชือดเฉือนแบ่งแยกเอาไปนั้น จะกลับเข้ามารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(ชาติไทยจะชนะ 2483 น.492)

จากตัวอย่างทั้งสามข้างต้นสะท้อนหน้าที่มีโนอุปลักษณ์ [ชาติ คือ มนุษย์] คือช่วยกำหนดมุมมองใหม่ในแง่ที่ว่าเมื่อชาติเป็นคนนั้น เมื่อเติบโตขึ้นมาก็ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ เหมือนที่คนเราประสบในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกัน และปัญหาของชาติที่ต้องประสบในช่วงเวลานั้นคือ การแบ่งแยกดินแดน ซึ่งดินแดนนั้นก็เหมือนส่วนหนึ่งของร่างกายเรา เพราะคนเราหากไม่มีอวัยวะที่ครบก็เหมือนคนที่ไม่สมบูรณ์หรือพิการ ตัวอย่างนี้ทำให้เห็น “ความร้ายแรง” ของการเสียดินแดนอย่างชัดเจนขึ้น

นอกจากนี้หน้าที่ในเรื่องของการสื่ออุดมการณ์ก็สอดคล้องกับอุดมการณ์ชาตินิยม (Nationalism) ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกรักชาติบ้านเมือง ความจงรักภักดีต่อประเทศชาติและหมู่ชนที่มีชาติพันธุ์เดียวกับเรา ซึ่งก่อให้เกิดอารมณ์ร่วมในอันที่จะเสียสละเพื่อชาติ ตลอดจนมีความปรารถนาจะรักษาความเป็นอิสระทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัยและเกียรติภูมิของชาติไว้ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544, น.71)

สรุปและอภิปรายผล

ในบทความวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาอุปลักษณ์ในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์มีโนอุปลักษณ์ที่ปรากฏในวาทกรรมหลวงวิจิตรวาทการ และศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณ์ที่ปรากฏในวาทกรรมดังกล่าว โดยใช้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงวิพากษ์ แสดงให้เห็นถึงมีโนอุปลักษณ์ที่สำคัญ ได้แก่ [ชาติ คือ มนุษย์] การใช้อุปลักษณ์ในลักษณะนี้ทำให้เกิดรูปแบบความชอบธรรมในการให้เหตุผลเพื่อโน้มน้าวใจในวาทกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ ส่วนการวิเคราะห์หน้าที่ของอุปลักษณ์ได้แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ในการถ่ายทอดความคิดเป็นหลัก โดยมีหน้าที่ย่อยคือการกำหนดมุมมองใหม่และสื่ออุดมการณ์ ซึ่งสัมพันธ์กับการสื่ออุดมการณ์เกี่ยวกับชาตินิยม คือ เรื่องของการเรียกร้อง

ดินแดนคืน เพื่อขยายอาณาเขตของชาติได้ประสบผลเป็นอย่างดี

ถึงแม้ว่าหลวงวิจิตรวาทการจะกล่าวถึงตนเองว่ามีความเป็นชาตินิยมที่ชัดเจน แต่อุดมการณ์ชาตินิยมตามแนวคิดของหลวงวิจิตรวาทการนั้นมีการนำมามีความต่างจากสมัยเริ่มแรกคือสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ 2453-2468) ที่ใช้อุดมการณ์ชาตินิยมเพื่อกำหนดสิทธิของชาวจีนในแง่ต่าง ๆ เพื่อการผสมกลมกลืนชาวจีนให้เป็นชาวไทย เป็นการเน้นถึงความเป็นชาติและการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ขณะที่สมัยหลวงวิจิตรวาทการนั้นชาตินิยมจะมีระดับของความเข้มข้นในการเผยแพร่มากกว่า (กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร, 2519, น.153) เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกับการใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของผู้นำ เพื่อเหตุผลในการป้องกันรักษาประเทศจากการล่าอาณานิคมโดยแสดงออกด้วยการขยายอาณาเขตและการพิสูจน์ความยิ่งใหญ่ของเผ่าพันธุ์ไทย และต่อมาก็ปรับเปลี่ยนเป็นการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์

อุดมการณ์ชาตินิยมดำรงอยู่ได้ด้วยนิยามด้านกลับ กล่าวคือ ในกระบวนการขัดแย้งกับความเป็นอื่นหรือศัตรูนั่นเอง จะเกิดวาทกรรมที่ทำหน้าที่เสมือนขีดเส้นแบ่งระหว่างชาติเรา – ชาติอื่น ภาพของความเป็นชาติจึงปรากฏชัดขึ้นมา และยิ่งมีการขัดแย้งตอบโต้กับความเป็นอื่นอุดมการณ์ชาตินิยมก็จะยิ่งเข้มแข็งและมีส่วนกำหนดท่าทีของไทยต่อความเป็นอื่นภายในประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้สนใจอาจศึกษามโนอุปลักษณะที่ปรากฏในวาทกรรมหลวงวิจิตรวาทการโดยใช้กลุ่มตัวอย่างประเภทอื่น ๆ ที่หลากหลาย เช่น สารคดี บทละคร เป็นต้น เพื่อจะทำให้เห็นการใช้มโนอุปลักษณะที่ครอบคลุมและปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยมากขึ้น
2. ผู้สนใจอาจศึกษามโนอุปลักษณะในปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการช่วงหลังจาก พ.ศ. 2490 - 2500 เพราะเป็นช่วงที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ก่อตัวขึ้นในประเทศจีนและแพร่สะพัดไปในประเทศต่าง ๆ ทางเอเชียอาคเนย์ อาจปรากฏว่าหลวงวิจิตรวาทการได้ใช้มโนอุปลักษณะเพื่อสื่ออุดมการณ์ชาตินิยมในแง่ของการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ก็เป็นได้

เอกสารอ้างอิง

- กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร. (2519). การเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม: พิจารณาหลวงวิจิตรวาทการ. *วารสารธรรมศาสตร์* 6 (มิถุนายน – กันยายน, 2519) : 149-180.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2544). *ประวัติการเมืองไทย 2475-2500*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.

- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง.(2542). หน้าที่ของอุปลักษณ์จากมุมมองผู้พูดภาษาไทย. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย* 16 (ธันวาคม, 2542) : 249-268.
- ไพฑูรย์ เจ๊ะแฮ. (2522). *นโยบายชาตินิยมของประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2481-2488*. (ปริญญาานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- รัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม. (2551). *อุปลักษณ์ที่นักการเมืองใช้ : การศึกษาตามแนววรรณศาสตร์ปริชานและ วจนปฏิบัติศาสตร์*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะ อักษรศาสตร์.
- วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง. (2546). *ปาฐกถาและคำบรรยาย 1*. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง. (2546). *ปาฐกถาและคำบรรยาย 2*. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2544). *อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ : ภาควิชารัฐศาสตร์และ รัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). *ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดย หลวง วิจิตรวาทการ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- Charteris-Black, Jonathan.(2005). *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Great Britain: Palgrave Macmillan.
- Lakoff, George, and Johnson, Mark. (1980). *Metaphor We live By*. Chicaco and London : The University of Chicaco Press.